

enemmistö kamppaili niiden kanssa yksin. Lapset voivat mielessään askarrella hyvin vaikeiden asioiden parissa vanhempien tietämättä, Anja Riitta Lahikainen huomauttaa.

Pelon hallintakeinoista Lahikainen nostaa esiin vielä paikalta pakenemisen, joka on lapsen kanalta tehokasta, mutta voi myös johtaa ikäviin seurauksiin. Jännitys täytyy purkaa esimerkiksi riehumalla, josta sitten vanhemmat saattavat lasta moittia.

Vanhempien täytyy tuntea lastensa ohjelmien sisältö

Kun lapsi katsoo lastenohjelmia televisiosta, aikuisen ei tarvitse koko ajan istua vieressä niitä katsomassa. Mutta hänen täytyy olla läsnä samoissa tiloissa ja tietää, mitä lapsi katsoo.

– Jos vanhempi on yhtään epävarma lapsen katsomasta ohjelmasta, niin sitten se tulee katsoa yhdessä. Alle kouluikäisen lapsen ei tule yksin kotona katsoa televisiota, sillä vanhempien vastuu ei poistu ohjelmantuottajan vastuulta. Ja erityisesti lasten-

ohjelmista puuttuvat usein ikärajamerkinnät ja tiedot ohjelman sisällöstä. Mutta se puhuminen on siten se ensisijainen ja paras keino auttaa lasta kohtaamaan television aiheuttamia pelkoja ja niistä selviämään. Puhua voi kaiken ikäisten puhumaan kykenevien kanssa, Piia Korhonen esittää.

Kaikki lapset eivät puhu tunteistaan, jolloin heidän kanssaan voi käyttää toiminnallisia keinoja heidän mielensä liikkeiden selvittämiseksi. Apua kannattaa lähteä hakemaan, jos lapsen pelot ovat niin voimakkaat, että vanhemmat eivät kykene hänen oloaan helpottamaan. Lahikainen huomauttaa mediakasvatuksen kuuluvan kuitenkin vasta kouluikäisille lapsille, joille voidaan jo selittää lasten ohjelmien väkivaltaa.

– Alle kouluikäisille tiedon tarjoamista tärkeämpää on heidän rauhoittamisensa. Ja alle 3-vuotiaan niin kutsutun mediakasvatuksen täytyy tapahtua siinä mediatilanteessa, sen jälkeen selittäminen tai rauhoittaminen ei toimi. Mut-

ta yleensä lasten ohjelmiin pitäisi kiinnittää enemmän huomioita, sillä nytkin näytetään moraalisesti kyseenalaista ohjelmaa. Pahalla ei saisi pärjätä lasten ohjelmissa, ja oikean ja väärän pitäisi olla selkeää. Lapset eivät ymmärrä ironialla ja satiirilla leikkimistä, Anja Riitta Lahikainen ohjeistaa.

Lasten hyvinvointi ja media kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa -tutkimusprojekti on poikkitieteellinen ja vertaileva tutkimus lasten hyvinvoinnista median kyllästyvässä yhteiskunnassa. Projektia johtaa Anja Riitta Lahikainen. Korhosen väitöskirja oli osa projektia. Lahikainen korostaa projektin aineiston olevan maailmanlaajuisesti ainutkertaisen laaja, ja sen analysointi jatkuu edelleen. Tutkimusta rahoittavat Suomen Akatemia, Tampereen yliopisto, Kuopion yliopisto, opetusministeriö, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Nokia, Elisa Communications ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Ikääntyminen Britanniassa

EEVA LENNON

Kaksi nuorukaista ryösti mouskarilla aseistautuneina kultasepänliikettä Etelä-Lontoossa keskellä päivää. Viitisenkymmentä ihmistä näki tapahtuman, mutta kukaan ei uskaltanut puuttua asiaan. Lopulta 84-vuotias eläkeläinen tuskastui. Hän lähestyi toista murtovarasta, kiskaisi pois murtovarkaan kasvoja peittävän sukan ja huusi: ”Hahaa, sainpahan DNA:si.” Varkaat säikähtivät ja juoksivat pakoon.

Mies oli ollut toisessa maailmansodassa. Hänellä oli siksi enemmän rohkeutta ja taitoa yllättää vihollinen kuin nuoremillaan; täällä Britaniasahan ei enää aikoihin ole ollut asevelvollisuutta. Parempaa esimerkkiä siitä, että koulutus on ikää tärkeämpi tekijä, tuskin tarvitaan. Tämä on nimittäin yksi ikää koskeva tutkimustulos, josta London School of Economicsin sosiaalipolitiikan professori

John MacNicol kertoo teoksessaan *Age Discrimination. An Historical and Contemporary Analysis* (Ikäyrjintä. Historiallinen ja ajankohtainen analyysi. Cambridge University Press). Teos on perusteellinen koostumus ikäyrjintää koskevasta tutkimuksesta ja siihen liittyvästä akateemisesta väittelystä Britanniassa ja Yhdysvalloissa.

Ikäyrjintä rinnastetaan yleensä rasismiin, seksismiin ja ho-

mofobiaan. Mutta koska kaikki ikääntyvät, taistelu ikäsyrrjintää vastaan on kaikkien etujen mukaista, toisin kuin taistelu seksismia tai rasismia tai homofobiaa vastaan. Vanhoihin kohdistuva ikärasismi on länsimaisten yhteiskuntien ikärakenteen takia tällä hetkellä vaarallisin ja ajan-kohtaisin syrjinnän muoto.

Ikäsyrrjintä kohdistuu myös nuoriin ja sosiaalisten ikäroolien kautta muihinkin ikäluokkiin. Sosiaaliset roolit on tiukasti punottu yhteiskunnan rakenteisiin. Yhteiskunta odottaa, että tietyn ikäisenä mennään naimisiin, työhön tai eläkkeelle jne. Roolit voivat muuttua ajan myötä, niin kuin työhönmeno ja naimisiinmenoikä ovat myöhentyneet. Ja nyt yritetään länsimaisia ihmisiä saada myös eläköitymään myöhemmin eliniän pitemmisen myötä.

Jatkuvan koulutuksen takia ikäroolit tuntuvat usein yhtä kahlitsevilta ja aikansa eläneiltä kuin sukupuoliroolit aikaisemmin. Mutta juuri ikäroolien takia ikäsyrrjintää on vaikea jäljitellä.

Usein ikäsyrrjintä sotkeutuu muihin tekijöihin. Tällä hetkellä lännessä on työelämän ulkopuolella paljon varsinkin vanhempia miehiä. Se johtuu teollisuuden automatisoinnista ja talouden rakennemuutoksesta teollisuusyhteiskunnasta palveluyhteiskuntaan. Ikärasismi kärjistää ongelmaa, mutta perimmäisenä syynä ovat sukupuoliroolit, jotka määräsivät miehet tehtaisiin ja naiset palvelualalle. Ikäsyrrjinnän rajat ovat vaikeasti määriteltäviä, koska ne kietoutuvat usein seksismiin. Tavallisesti vanhemmat naiset saavat kokea pahempaa syrjintää kuin miehet.

Mutta mitä ikätutkimus sitten paljastaa iän vaikutuksesta? Kou-

lutus ja virikkeet vähentävät vaikutusta, jopa poistavat sen. Toinen tutkimustulos on, että työntekijöiden erot suorituskyvyyssä ovat suuremmat ikäluokkien sisällä kuin niiden välillä. Kiintoisa huomio on, että vanhemmat ikäluokat ovat joka suhteessa – myös suhteessa vanhenemiseen ja suorituskyykyyn – hyvin paljon heterogeenisempia kuin nuoremmat ikäluokat. Siksi pakollinen eläkeikä tiettyssä iässä tuntuu vääraltä.

Toinen pystyy 75-vuotiaana vielä mainiosti työhön, toinen uupuu jo 60-vuotiaana. Yhteiskuntaluokka, elintavat ja työn laatu vaikuttavat sekä elinajan pituuteen että vanhenemiseen. Ruumiillisen raskaan työn raajat eivät Britanniassa elä keskimäärin läheskään yhtä pitkään kuin henkisen työn tekijät. Pakollisen eläkeiän korottaminen olisi heille huutava vääryys.

Taide- ja tiedeyhteisöt ovat aina osanneet ratkaista ongelman muita paremmin. Historia kertoo taiteilijoista ja keksijöistä, jotka ovat jatkaneet luomisvoimaisina töitä elämän loppuun asti. Tizian maalasi vielä 99-vuotiaana, Michelangelo piirsi Pyhän Pietarin kirkon koristelua 89-vuotiaana, ja Thomas Edison teki keksintöjä 81-vuotiaana.

Ikärasismin vastustaminen sikäällä oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon pyrkimyksestä ja yhteiskunnan tarpeesta käyttää hyväksi kaikkien ikäluokkien lahjakkuusreservit. Nyt ovat mukana vielä taloudelliset ja fysiologiset syyt: nuori työvoima hupenee, ihmiset elävät pitempään, vanhenevat myöhemmin, eläkeläisiä on yhä enemmän yhä pienemmän työikäisten joukon elätettävänä, jos tätä menoa jatkuu.

Ikärasismin vastustamisella on samantyyppinen historia kuin

feminismillä. Maatalousyhteiskunta käytti naisten ja miesten, nuorten ja vanhojen voimat ja taidot mutkattomasti hyväksi sen mukaan, miten voimia püssasi. Vasta kaupungistuminen loi ongelmat. Kuten naisasialiike, ikäsyrrjintä on ollut tapetilla jo 1920- ja 1930-luvuilla, 1950-luvulla ja jossain määrin 1970-luvulla eli aina taloustaantumien tai laman aikana. Yhdysvallat sai itse asiassa ikäsyrrjintää vastustavan lakinsa jo vuonna 1967. Sen ajoi läpi kansalaisoikeusliike, joka pyrki yhdellä rysäyksellä tekemään lopun rasismista, seksismistä ja ikäsyrrjinnästä.

Vasta 1990-luvulla liike alkoi saada uutta tuulta purjeisiinsa Euroopassa. Erityisesti Englannissa aloitettiin kova tiedotus- ja taistelukampanja ikäsyrrjintää vastaan jo John Majorin konservatiivisen hallituksen aikana.

Britanniassa työntajat vastustivat kuitenkin lain säätämistä ikäsyrrjintää vastaan. Monet työntajat antoivat apuaan hallitukselle, mutta he karsastelivat pakkoa. Markkinoiden korjaviin prosesseihin uskovat taloustieteilijät väittivät, että markkinat kyllä rankaisevat epäonnistumisella yrityksiä ja organisaatioita, joissa ei kyetä käyttämään hyväksi kaikkien ikäluokkien lahjakkuuksia ja muita eri-ikäistymisen (*age-diversification*) etuja.

* * *

Aikaisemmin eläkeiän poistamista tai lykkäämistä on usein vastustettu sillä väitteellä, että vanhat veisivät työt nuorilta. Länsimaisten yhteiskuntien ikääntyminen ja uudet talousteoriat poistavat kuitenkin tämän ongelman. Uudet talousteoriat ovat kyseenalaistaneet sen käsityksen, että jaossa olisi työtä vain tietty määrä.

London School of Economicsin professori Richard Layard laati vastakkaisen tarjonnan puolen teorian, jonka mukaan työn määrä on riippuvainen työntekijöiden määrästä ja työ luo työtä. Jos työntekijöiden tarjonta on suuri, se pitää palkkainflaation kurissa. Kohtuupalkkaisen työvoiman tarjonta vetää puoleensa työnantajia ja työtä globaalissa taloudessa. Tuloksena on voimakas inflaation välttävä kasvu, joka taas vähentää työttömyyttä.

Vuonna 1997 valtaan tullut Tony Blairin työväenpuolueen hallitus innostui Layardin teoriasta. Se pyrki haalimaan sorvin ääreen kaikki, jotka kynnelle kykenivät: niin vanhat kuin ulkomaalaisetkin kelpasivat. Layard arvosteli ankarasti 1970-luvun ja 1980-luvun varhaiseläköitymistä suosivaa politiikkaa. Se oli aiheuttanut inflaatiopaineita, vähentänyt työntekijöiden tarjontaa ja poistanut työelämästä tärkeää ammattitaitoista työvoimaa. Se ei vähentänyt työttö-

myyttä, sillä se hidasti kasvua ja teki maan köyhemmäksi, Layard tähdensi.

Kokemus on osoittanut, että Layardin pääoman, työvoiman ja palkkojen joustavuuteen perustuva tarjonnan puolen teoria pitää paikkansa vauraimilla seuduilla erityisesti Etelä-Englannissa ja kasvukeskuksissa. Mutta taantuvilla alueilla on myös kysyntäongelma, joka pitäisi ratkaista aluepolitiikalla.

Blairin hallitus auttoi New Deal -työllisyysohjelmallaan paljon vanhempia työntekijöitä takaisin töihin. Mutta työväenpuolueen hallitus sääti lain ikäsyjintää vastaan vasta äskettäin, kun EU:n vuonna 1994 säädetty direktiivi ikäsyjinnän kieltämisestä oli astunut voimaan.

Gordon Brownin hallitus valmistelee nyt myös tasa-arvolakia, jossa otetaan huomioon vanhemman väen heterogeenisuus. Vakuutuksia esimerkiksi ei saa hinnoitella pelkästään iän perusteella, on otettava huomioon

myös vakuutuksenottajan kunto ja terveys.

Mutta mikä ratkaisuksi eläkekysymykseen? Ikärasismin vastustajien pettymykseksi Britannian hallitus ei poistanut kokonaan pakollista eläke-ikää. Kehtään ei saa painostaa eläkkeelle ennen 65 vuoden ikää, mutta sen jälkeen on anottava työnantajalta jatkoaikaa. Työnantaja saa evätä jatkoajan vain hyvillä syillä. Toistakymmentä prosenttia Britannian työntekijöistä jatkaa nykyään työntekeä eläkeiän jälkeen.

Yhdysvalloissa pakollinen eläke-ikä on poistettu miltei kaikista ammateista. Oikeus on tapahtunut, mutta se ei ole silti paljoakaan nostanut eläkeikää, sillä moni kokee nykyisen työelämän liian rasittavana. Eläkeiän myöhentäminen vaatii siis ilmeisesti työelämän uutta joustavampaa organisaatiota, joka ottaa huomioon vanhempien työhalut ja kyvyt, eikä estä nuorempien etenemistä tärkeille paikoille.

Kohti ristiriitoja sietävää tutkimusta?

TOM ARNKIL

Timo Harrikari on saanut valmiiksi valtisan urakan. Hän käsittelee tutkimuksessaan eduskuntaesityksiä ja edustajien taustoja kolmelta vuosikymmeneltä, rikosikävastuuta koskenutta eduskuntadebattia, iltapäivälehtien nuorten rikostapauksia koskevaa kirjoittelua, kansallista rikosentorjuntaohjelmaa sekä kotiintuloaikasäännöksiä kos-

kevaa keskustelua – tehden tästä paikallisen tapaustutkimuksenkin.

Tutkimuksen huikeaan laaja-alaisuuteen johdatti tärkeä havainto: ”Jokin sellainen pienistä hajallaan olevista osasista rakentuva laajempi kokonaisuus, uudentyyppinen hallinnan strategia ja mentaliteetti, joka jää ikärajoihin, hallintosektorei-

Timo Harrikari
Riskillä merkityt.
Lapset ja nuoret
huolen ja puuttumisen
politiikassa
Nuorisotutkimus-
verkosto, 2008
322 s.